

**MÜASİR ŞƏRAİTDƏ OXUCU SORĞULARININ
ÖDƏNİLMƏSİ SAHƏSİNDƏ
M.F.AXUNDOV ADINA AZƏRBAYCAN MİLLİ
KİTABXANASININ FƏALİYYƏTİ**

Cəmiyyətdə kitabxanaların rolu və əhəmiyyəti həmişə oxuculara kitabxana xidmətinin təşkili, səviyyəsi, keyfiyyəti və əhatə dairəsi ilə ölçüldüyündən müasir dövrimizdə oxuculara xidmət işinin məqsəd və vəzifələrinin müəyyənləşdirilməsi, forma və metodlarının elmi şəkildə öyrənilməsi kitabxanaşünaslıq elminin və kitabxanaların mühüm problemlərindən biridir. Kitabxana xidmətinin məqsəd və vəzifələrinin müəyyənləşdirilməsi isə olduqca mürəkkəb bir proses olub bu və ya digər cəmiyyətin xüsusiyyətləri ilə bağlıdır.

İdeoloji buxovlardan azad olduğumuz, demokratik dəyərlərin və prinsiplərin inkişaf edib möhkəmləndiyi, müstəqil informasiyalaşdırılmış cəmiyyətdə kitabxana və cəmiyyət, kitabxana və mütaliə, kitabxana və oxucu kimi problemlər yeni mahiyyət kəsb etmişdir. Azərbaycanda kitabxanaşünaslıq elminin banisi, tarix elmləri doktoru, professor A.Xələfovun göstərdiyi kimi, bütün bunlar "informasiya azadlığı", "intellektual azadlıq", "mütaliə azadlığı", "kitabxana elm, informasiya, mədəniyyət, təhsil və tərbiyə mərkəzidir", "kitabxana ictimai mütaliənin təşkilatçısıdır" kimi yeni anlayışların və ifadələrin meydana gəlməsinə səbəb olmuşdur (2).

Kitabxanalar informasiyalaşdırılmış cəmiyyətin əsas atributlarından biridir. Bu cəmiyyət qarşısına qoyduğu məqsəd və vəzifələrini yerinə yetirmək, cəmiyyətin hər bir üzvünü informasiya ilə təmin etmək və artan sorğuları

operativ şəkildə ödəmək üçün müasir şəraitdə kitabxanalar qarşısında yeni tələblər qoyur. Bu isə ənənəvi kitabxana xidmətlərinin içərisində daha lazımı xidmətləri saxlamaqla yanaşı, yeni xidmətlərdən və texnologiyalardan istifadə etməyə, elektron kataloq və elektron kitabxana yaratmağa, bir sözlə, kitabxanaların müasirləşdirilməsinə əsas yaradır. Söylənilən fikirləri M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının timsalında ümumiləşdirmək olar.

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin kitabxana sistemində daxil olan ən böyük şəbəkəyə malik kitabxanaları içərisində universal-elmi kitabxana kimi aparıcı rolu olan kitabxanalardan biri M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasıdır.

Müstəqillik illərində dövlətin diqqəti və qayğısı ilə əhatə olunmuş M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası digər müəssisələr kimi keçid dövrünün böyük iqtisadi çətinliklərinin öhdəsindən gəlməyə nail oldu, oxuculara xidmət işini uğurla həyata keçirə bildi, ölkənin baş kitabxanası kimi respublikada bütün kitabxanaların elmi-metodik təminat mərkəzi funksiyasını dayandırmadı. Keçid dövrünün çətinliklərinə baxmayaraq kitabxana 1993-cü ildən başlayaraq dövlət tərəfindən davamlı olaraq maliyyələşdirilir, kitabxanaya ayrılan vəsait ilbəil artırılır. Kitabxananın maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, binasının əsaslı təmir edilməsi, xarici dillərdə olan ədəbiyyatla komplektləşdirilməsi, kitabxananın müasir texniki vasitələr və informasiya texnologiyaları ilə təmin olunması oxuculara xidmət işinin keyfiyyətini xeyli yaxşılaşdırmışdır.

Ölkədə keçid dövrünün çətinlikləri ilə əlaqədar şəhərimizin bir çox kitabxanalarının fəaliyyəti zəiflədiyindən, milli kitabxanaya böyük oxucu axını yaranır. Müstəqillik illərində milli kitabxana öz işinin məzmununda və formasında böyük dəyişikliklər etmiş, kitab fondundan heç bir məhdudiyət olmadan bütün oxucuların istifadə etməsi

üçün əhəmiyyətli işlər görmüşdür. Kitabxana müharibə şəraiti ilə əlaqədar gənclər arasında hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsinə dair ədəbiyyat təbliğinə xüsusi diqqət yetirmişdir. Bundan başqa, kitabxana oxucuları yeni kitablarla tanış etmiş, müxtəlif elm sahələrinə və mövzulara dair daimi və tematik kitab sərgiləri təşkil etmiş, tarixi və mədəni əhəmiyyət kəsb edən belə sərgilərin kütləvi informasiya vasitələrində təbliğinə fikir vermişdir. Bunların içərisində milli ideologiyaya dair təşkil edilən daimi və tematik kitab sərgiləri oxucuların diqqət mərkəzində olmuş, keçirilən kütləvi tədbirlərdə oxucular həvəslə iştirak etmişlər.

Kitabxana ənənəvi iş üsulları ilə yanaşı yeni iş forma və üsullarına, görkəmli dövlət, ədəbiyyat və incəsənət xadimlərinin əsərlərinin təqdimat mərasimlərinin keçirilməsinə xüsusi diqqət yetirir ki, bu da kitabxananın oxucularla əlaqəsini daha da möhkəmləndirir, yeni ədəbiyyatın təbliği işini xeyli yaxşılaşdırır.

Kitabxananın oxucu sorğularının ödənilməsi sahəsindəki fəaliyyəti son dövrlərdə, xüsusilə də 2006-cı ildə daha da genişlənməmişdir. Eyni zamanda kitabxananın tarixində bir çox əlamətdar hadisələr baş vermişdir. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərəfindən 12.01.2006-cı il tarixdə kitabxananın yeni strukturu və ştat cədvəli təsdiq edilmişdir ki, bunun da nəticəsi olaraq bir çox şöbə və bölmələrin adları dəyişdirilmiş, bəzi şöbə və bölmələr ləğv edilmiş, yeniləri yaradılmışdır. Hazırda strukturunu 25 şöbə və 50 bölmə təşkil edən kitabxanada 361 nəfər çalışır və onlardan 288 nəfəri kitabxana işçiləridir.

01.01.2007-ci il tarixinə kitabxananın fondunda 4.465.442 nüsxə ədəbiyyat saxlanılır. 2006-cı il ərzində kitabxananın daimi oxucularının sayı 34.083 nəfərə çatmış, oxucu davamiyyəti 225.318 nəfər olmuş, kitab verilişi 783.949 nüsxəyə çatmışdır. 2006-cı ildə kitabxanaya 15.164 nüsxə yeni ədəbiyyat daxil olmuşdur.(3)

İnformasiya texnologiyalarının tətbiqi ilə əlaqədar 2006-cı ilə qədər müxtəlif layihələrin həyata keçirilməsində iştirak edən strukturlar yeni ştat cədvəli ilə müstəqil şöbə və bölmə kimi təsdiq edilmişdir. Bunlardan Elektron resursların yaradılması, Kitabxana-bibliografya proseslərinin avtomatlaşdırılması və informasiya texnologiyaları, Kitabxana işçilərinin təlim və tədrisi şöbələri, həmçinin elektron kitabxananın yaradılması istiqamətində ədəbiyyatın skaner edilməsi zamanı meydana çıxan çatışmazlıqların aradan qaldırılması məqsədilə yaradılmış "Mətnlərin redaktəsi" bölməsini göstərmək olar.

Arxiv və nadir kitablar fondunda oxucular tərəfindən daha çox istifadə olunan 46 nüsxə kitab və 11 qəzet komplekti cari ildə mikrofilməşdirilərək oxucuların istifadəsinə verilmişdir.

Kitabxananın "Kütləvi işlər" şöbəsi 2006-cı ildə respublikanın həyatında baş verən tarixi və əlamətdar günlərlə, yubileylərlə, bayramlarla əlaqədar tədbirlər-kitab sərgiləri, yeni kitabların təqdimatları və anım günləri keçirmişdir. Milli kitabxanada keçirilən kütləvi tədbirlər, sərgilər, mühazirələr, kitab təqdimatları, yazıçı və elm adamları ilə görüşlər oxuculara xidmət işində və ədəbiyyat təbliğində mühüm rol oynayır. Artıq ənənəyə çevrilmiş VI Bakı Kitab Bayramı 2006-cı ildə də qeyd edilmişdir. Gənc Yazıçılar Birliyi ilə keçirilən bu tədbir kitabxanaçıların, nəşirlərin və kitabsevərlərin əsl bayramına çevrilmişdir.

Milli Kitabxananın fəaliyyətinə geniş şəkildə nəzər salsaq görərik ki, kitabxanada oxucu sorğularının ödənilməsi sahəsində həm ənənəvi, həm də elektron informasiya xidmətindən qarşılıqlı şəkildə istifadə edilir.

Bu baxımdan kitabxananın Sorğu-informasiya xidməti şöbəsinin fəaliyyəti olduqca diqqətəlayiqdir. Hazırda şöbə əvvəlki Məlumat-bibliografya şöbəsinin funksiyalarını yerinə yetirir. 2006-cı ildə Sorğu-informasiya xidməti şöbəsi 38.000 ədəbiyyat vermiş və oxucu davamiyyəti 26.500

nəfər olmuşdur. Bu ildə şöbə tərəfindən dövlət orqanlarından, müəssisə və təşkilatlardan, kütləvi informasiya vasitələrindən, təhsil müəssisələrindən və ayrı-ayrı oxuculardan daxil olmuş 31.000 şifahi, 77 yazılı və fərdi sorğu ödənilmişdir. (3)

2006-cı il üçün oxuculardan daxil olmuş şifahi sorğuların əksər hissəsi ictimai və humanitar elmlərin payına düşür. Şöbənin hesabatından görüldüyü kimi, bu sorğular əsas etibarilə Azərbaycan Respublikasının qanun, qərar, fərman və sərəncamlarını əhatə edən məsələlər, Dağlıq Qarabağ probleminin həlli, Azərbaycan MDB ölkələri sistemində, Ədliyyə Nazirliyinə və digər dövlət orqanlarına testlə qəbul imtahanlarını əhatə edən suallara dair, habelə xarici ölkələrin tarixi, coğrafiyası və incəsənəti, dünyanın qlobal problemləri ilə bağlı mövzulardan ibarətdir. Bundan başqa, şöbəyə Azərbaycanın memarlıq abidələri və turist regionları, İran folkloru, Bakı sirkinin yaranma tarixi, Azərbaycan diplomatiyası, hərbi-siyasi konfliktlər (1980-2006-cı illər), Azərbaycan nefti Böyük Vətən müharibəsi illərində, Teymurləng haqqında və digər mövzular üzrə rəngarəng sorğular daxil olmuşdur.

Kitabxanaşünaslıq və biblioqrafiyaşünaslıq biliklərinin təbliği şöbənin daim diqqət mərkəzində olmuşdur. Kitabxanaya yeni yazılan oxuculara kitabxananın məlumat aparatından istifadə etmək qaydalarına dair 33.387, nəzəriyyə və metodikaya dair isə 800 məsləhət verilmişdir.

Hesabat ilində ayrı-ayrı rayon MKS-lərinin biblioqrafiya şöbələrinin müdirləri burada təcrübə mübadiləsində olmuş, Bakı Dövlət Universitetinin, Bakı Mədəni-Maarif Texnikumunun tələbələri, Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi Akademiyasının tələbələri, ixtisaslaşdırma kursu dinləyiciləri üçün seminar və praktikumlar keçirilmiş, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinə işə qəbulla əlaqədar şöbəyə müraciət etmiş 200 nəfər oxucunun 800

sualı üzrə biblioqrafik axtarış aparılmış və onlar cavablandırılmışdır.

Şöbəyə daxil olan yeni ədəbiyyat üzrə müzakirələr keçirilmiş, oxuculara xidmət zamanı qarşıya çıxan mübahisəli məsələlərə aydınlıq gətirilmişdir.

2006-cı ildə kitabxananın həyatında baş verən ən əlamətdar hadisə onun www.anl.az ünvanlı İNTERNET səhifəsinin və elektron kataloqunun təqdimat mərasiminin keçirilməsi idi. İNTERNET portal Azərbaycan, rus və ingilis dillərində işlənilib hazırlanmışdır. Kitabxananın saytı vasitəsilə elektron kataloqda axtarış aparmaq, elektron kitabxanada lazım olan ədəbiyyatı əldə etmək imkanı Azərbaycanın və dünyanın hər bir yerindən İNTERNET-ə çıxışı olan istənilən bir şəxs, hətta respublikanın ucqar yerlərindən olsa belə kitabxananın elektron resurslarından faydalana bilməsi mümkün olmuşdur. Bu isə o deməkdir ki, kitabxananın yerləşdiyi coğrafi məkandan çox uzaqlarda olan hər hansı bir şəxsin sifariş etmək istədiyi ədəbiyyatın kitabxanada olub-olmamasını bilmək üçün onun uzun məsafəni qət edib kitabxanaya gəlməyi zəruri deyil. Lakin belə olan halda kitabxana çalışmalıdır ki, mümkün qədər çoxlu kataloq kartoçkasını və xeyli sayda ədəbiyyatı kompüterə daxil etsin və bununla kitabxananın elektron resurslarından bəhrələnmək istəyən istifadəçilərin sorğularını ödəyə bilsin. Statistika nəzər yetirsək görürük ki, 2006-cı il ərzində kitabxananın saytının daimi istifadəçilərinin sayı 773 nəfər, saytdan istifadə edənlərin sayı isə 20.216 nəfər olmuş, 21.000 adda biblioqrafik yazı elektron kataloqa daxil edilmişdir ki, bu da 60.000 nüsxə ədəbiyyatı əhatə edir (3).

M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası elektron kataloq vasitəsilə ABŞ-ın Konqress Kitabxanası və Rusiya Dövlət Kitabxanası ilə biblioqrafik yazı mübadilələri aparır. Bu isə oxucuya imkan verir ki, kitabxananın saytı vasitəsilə birbaşa olaraq bu

kitabxanaların elektron kataloqlarında axtarış apara bilsin və onlara sorğu ilə müraciət edərək istədikləri sənəd haqqında məlumat ala bilsin. Buradan göründüyü kimi, kitabxananın saytı nəinki kitabxananın elektron resursları, həmçinin dünyanın ən nəhəng kitabxanalarının fondunda olan ədəbiyyatla tanış olmağa imkan verir. Bununla, oxucular həm vaxtlarının, həm də maliyyə vəsaitlərinin qənaət olunmasına nail olurlar. Bu baxımdan milli kitabxananın Elektron resurslarının yaradılması şöbəsinin fəaliyyəti olduqca diqqətəlayiqdir.

Fəaliyyətə başladığı 2006-cı ildə şöbə ölkə və dünya oxucularına qlobal şəbəkə vasitəsilə kitabxananın fondu haqqında məlumatların çatdırılması üçün elektron kataloqun hazırlanması işinə başlamışdır. Bunun üçün Avrasiya Fondu, Açıq Cəmiyyət İnstitutunun Yardım Fondu və Kitabxanaçıların İnformasiya Resursları Təlim Mərkəzinin xüsusi layihəsi çərçivəsində ABŞ-ın VTLS VIRTUA proqramı alınmış və bu proqram MARC 21 formatında tətbiq edilməyə başlanmışdır. Azərbaycanda kitabxana proseslərini dolğun şəkildə realizə edən və İNTERNET vasitəsilə ölkəyə və dünyaya yayımlanan bu proqram oxucuların kitabxananın elektron resurslarına uzaq məsafədən girişini korporativ şəbəkə ilə həyata keçirir.

Bu gün elektron kitabxanaların əhəmiyyəti olduqca artmaqdadır. Əsası 2002-ci ildə qoyulmuş milli kitabxanamızın elektron kitabxanası da 2006-cı ilin fevral ayından operativ fəaliyyətə başlamışdır. Elektron kitabxana müəllif hüquqlarını qoruyub saxlamaqla, milli ədəbiyyat nümunələrini elektron daşıyıcılara köçürməklə zənginləşir. Eyni zamanda elektron kitabxanaya müəllifin öz arzusu ilə onun təqdim etdiyi əsərin elektron versiyası da daxil edilir. Saytda kitablar həm əlifba sırası üzrə, həm də kitabın aid olduğu elmi sahəsi üzrə yerləşdirilir. Elektron kitabxananın yaradılması və genişləndirilməsi işi ilə Kitabxana-biblioqrafiya proseslərinin avtomatlaşdırılması və informa-

siya texnologiyaları şöbəsi məşğul olur. Şöbə öz işini Elektron resurslarının yaradılması, Kitabışləmə və Kataloqlaşdırma şöbələrinin işi ilə əlaqələndirir. Belə ki, elektron kitabxanada olan kitabların ünvanları elektron kataloqda da öz əksini tapır.

İnanmaq olar ki, M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası gələcək illərdə də xidmət prosesinin modernləşdirilməsi, bütün işlərin avropa standartlarına uyğun olaraq yenidən qurulması, kitabxana-biblioqrafiya proseslərinin avtomatlaşdırılması, elektron kataloq və elektron kitabxananın məlumat bazasının genişləndirilməsi istiqamətində öz işlərini davam etdirəcəkdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Xələfov A.A. Heydər Əliyev və Azərbaycanda kitabxana işi.-B.:Azərnəşr, 2006.-312 s.
2. Xələfov A.A. Kitabxanaşünaslığa giriş: Dərslük. III hissə.-B.:Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2003.-314 s.
3. M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının 2006-cı il hesabatı.

Элшан Ахмедов

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ БИБЛИОТЕКИ ИМ. М.Ф.АХУНДОВА В СФЕРЕ УДОВЛЕТВОРЕНИЯ ЧИТАТЕЛЬСКИХ ЗАПРОСОВ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

РЕЗЮМЕ

В статье освещена деятельность национальной библиотеки в сфере удовлетворения читательских запросов в последние годы, особенно в 2006-ом году, даны сведения об электронной библиотеке и об электронном каталоге, также в отчете библиотеки за 2006-ой год представлены статистические показатели.